

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tin Kampl

Nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tin Kampl

Mentor: izr. prof. dr. Damjan Lajh

Nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

*Hvala družini, prijateljem in tovarišem za vso podporo,
ki so mi jo namenili v času študija.*

In, seveda, hvala tebi!

Nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice

Volilna pravica je človekova temeljna človekova pravica. V diplomskem delu je napravljena razprava o smiselnosti nižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice z vidika volilne udeležbe in z vidika demokratične legitimnosti tovrstnega ukrepa za politični sistem. Osnovna pravica v demokratičnih sistemih je pravica do participacije je osnovno vodilo diplomskega dela, v katerem je politična participacija mladih opredeljena kot pravica, ki se lahko izvaja tudi preko udeležbe na volitvah. V diplomskem delu so soočeni argumenti za in proti nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice in argumenti o »usposobljenosti« in zrelosti mladoletnih volivcev v primerjavi z odraslimi volivci za udeležbo na volitvah. Kot pogost argument, ko se pogovarjamo o nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice, se pojavlja nizka volilna udeležba mladih, s čimer nasprotniki izpostavljajo nezainteresiranost mladih za udeležbo na volitvah, kar manjša legitimnost odločitev. Argument o nizki volilni udeležbi mladih je v diplomskem delu preizkušen na izkušnji Republike Avstrije, ki je starostno mejo za pridobitev volilne pravice že premaknila na 16 let za vse volitve.

Ključne besede: volilna udeležba, nižanje starostne meje, politična participacija, mladi.

Lowering the voting age

Suffrage is a fundamental human political right. This thesis presents a debate about the meaningfulness of lowering the voting age from two aspects: from the voting turnout and from the democratic legitimacy of such measure for the political system. One of the fundamental human rights in the democratic systems, the right to vote, is the basic principle of this thesis, in which the political participation of young people is defined as a right that can be exercised also by taking part in elections. This thesis also faces arguments for and against lowering the voting age and arguments concerning the qualification and maturity of underage voters, in comparison with adult voters. When talking about lowering the voting age, a frequent argument is low voting turnout among young people, with which the opponents underline that young people are not interested in voting, what makes the decisions less legitimate. The argument concerning low turnout has been tested, for the purposes of the thesis, on the experience of the Republic of Austria, that has lowered the voting age to 16 for all elections.

Key words: suffrage, lowering the voting age, political participation, young people.

Kazalo vsebine

1	Uvod.....	6
2	Metodološki del	9
2.1	Opredelitev raziskovalnega problema	9
2.2	Cilji diplomskega dela	9
2.3	Raziskovalna vprašanja	9
2.4	Metode in tehnike raziskovanja.....	10
3	Politična participacija (mladih).....	12
3.1	Dejavniki politične participacije.....	14
3.2	Prednosti participacije mladih	15
4	Nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice	18
4.1	Pravica otroka do participacije po Konvenciji o otrokovih pravicah	18
4.2	Resolucija Sveta Evrope.....	19
4.3	Soočenje argumentov o nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice.....	21
4.3.1	Demografske spremembe	21
4.3.2	Demokratska udeležba.....	22
4.3.3	Razmerje med državljanskimi pravicami in dolžnostmi.....	24
4.3.4	Povečanje zastopanosti	25
4.3.5	Zrelost	25
5	Lastnosti mladoletnih volivcev	27
5.1	»Sposobnost« mladoletnih volivcev	27
6	Nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice v tujini.....	32
6.1	Avstrija	32
7	Sklep	36
8	Literatura.....	39

1 Uvod

Osrednji dogodek v vsaki demokraciji so volitve, hkrati pa so tudi instrument, ki zagotavlja delovanje demokracije. Da bi demokracija brezhibno delovala, je potrebno upoštevati glas vsakega državljana. Vsak državljan je upravičen do splošne in enake volilne pravice. In prav volilna pravica je tista pravica, ki jo mora država varovati, da obvaruje svojo demokratičnost.

Volilna pravica velja za človekovo temeljno politično pravico, ki pripada vsakemu državljanu oziroma državljanki. Če pogledamo razvoj volilne pravice, lahko opazimo, da je bila v večini svojega obstoja omejevana. Skozi čas je bila tako omejevana glede na raso, spol, ekonomski položaj ipd. Danes se v modernih demokracijah velikokrat pohvalimo, da smo dosegli točko, kjer je volilna pravica dejanska pravica vseh. Ampak ali je to res? Če pogledamo nekoliko bolje, bomo hitro ugotovili, da temu ni tako.

Praktično skoraj vse demokratične države volilno pravico omejujejo na podlagi starostnih kriterijev. V večini držav je pridobitev volilne pravice tako omejena med 18. in 21. letom. Starostna meja, ki je postavljena umetno in nima nobene povezave s posameznikovo zrelostjo. Pomanjkanje le-te odrasli največkrat očitajo mladim. »Po nekaterih teorijah je volilna pravica celo naravna pravica, ki pripada posamezniku z rojstvom, vendar jo do določene starosti izvršujejo njegovi zakoniti zastopniki. Komu bo pritrtil zakonodajalec pri določitvi konkretne starosti, je odvisno od njegove presoje, gotovo je le, da ima oblast ljudstvo, vendar je od njenega izvrševanja odrinjen velik del državljanov zgolj zaradi njihove starosti« (Brezovar 2013b, 13).

Pri polemiziranju okrog vprašanja omejevanja volilne pravice na osnovi starosti posameznika oziroma posameznice se pojavijo številni pomisleki, od katerih nekateri postavljajo konkretna vprašanja, na katera bi zakonodajalno telo moralo poiskati odgovor in zagotoviti dejansko uresničevanje temeljnih človekovih pravic. Tudi Nejc Brezovar (2013b) se v svojem članku, kjer govori o volilni pravici kot o privilegiju, ki so si ga starejši zadržali zase, ukvarja z vprašanjem, kaj mladoletni človek lahko in česa ne more početi: »Če pogledamo položaj v Republiki Sloveniji, ugotovimo, da se lahko posameznik s petnajstimi leti zaposli, plačuje davke in prispevke, sklene zakonsko zvezo, si ustvari družino, lahko postane tudi polno poslovno sposoben pod določenimi pogoji, lahko kazensko odgovarja itd.« (Brezovar 2013b, 13) ... ne more pa oditi na volitve ali referendum in oddati glasu. Nima

pravice odločati o svojih predstavnikih, kljub temu, da je nosilec mnogih dolžnosti, ki mu jih je naložila prav država.

Tudi zaradi tovrstnih pomislekov so se v številnih državah, nevladnih organizacijah in mednarodnih institucijah odprle razprave na temo nižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice. Nekatere od teh razprav so dosegle zakonske spremembe, ki znižujejo mejo za pridobitev volilne pravice na šestnajst let. Med drugimi je to leta 2007 storila prav sosednja Republika Avstrija. Prav tako pa se je tudi na nadnacionalni ravni podobna razprava končala v okviru Parlamentarne skupščine Sveta Evrope, kjer je slednja sprejela resolucijo Širitev demokracije z nižanjem volilne starosti na 16 let.

Tudi sam imam do vprašanja nižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice ustvarjeno stališče, ki ga zaradi razlogov objektivnosti diplomskega dela razkrivam in v tej luči tudi ustvarjam diplomsko delo. Zaradi spoštovanja načel družboslovnega raziskovanja moja opredelitev tako ne bo vplivala na objektivnost naloge, bo pa vplivala na zorni kot, s katerega se bom lotil pisanja. Skozi diplomsko delo bom tako želel osvetliti vprašanje nižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice z zornega kota, ali je tovrstna spremembe zakonodaje smiselna in bom tako nalogo gradil na podlagi pozitivističnega pristopa.

Ampak preden nadaljujemo, se za hip ustavimo še pri volilni pravici kot taki in predvsem kot pravici. Dr. Ciril Ribičič mi je v pogovoru dejal: »Poglejte si sodbe Evropskega sodišča za človekove pravice in videli boste, kako pomembna je volilna pravica« (Ribičič 2013). Danes vse prepogosto pravice razumemo kot samoumevne in podarjene in se sploh ne zavedamo, da so se generacije pred nami zanje borile. Nobena pravica ni bila podarjena. Pravica do voliti in biti izvoljen izhaja že iz Splošne deklaracije človekovih pravic, kjer je v 21. členu zapisano, da ima vsak pravico sodelovati pri opravljanju javnih zadev svoje države. Prav tako ima vsak pod enakimi pogoji pravico do javne službe v svoji državi. »Volja ljudstva je temelj javne oblasti; ta volja se mora izražati v občasnih in poštenih volitvah, ki morajo biti splošne, ob načelu enakosti in tajnega glasovanja ali po kakšnem drugem enakovrednem postopku, ki zagotavlja svobodo glasovanja« (Splošna deklaracija človekovih pravic 1948, 21. čl.).

In če je volja ljudstva temelj javne oblasti, si mora ta oblast prizadevati, da je ta volja dejanska volja čim širšega kroga državljanek in državljanov. Pri tovrstnih temah se vedno postavijo vprašanja, kdo lahko in kdo ne more odločati. Skozi čas se je ta krog širil, kakor so skozi leta generacije pridobivale na znanju. In to velja tudi za generacije, ki prihajajo.

Današnji mladoletniki so verjetno zaradi napredka v tehnologiji in drugačnega šolskega sistema veliko bolj razgledani kot je bila razgledana večina prejšnjih generacij. To sklepam tudi na podlagi lastne izkušnje. Sam sem bil v času adolescence veliko bolj informacijsko omejen kot je omejena današnja generacija odraščajoče mladine. S tem ne trdim, kaj je najboljše za njih, razmišljam pa, da je potrebno napraviti premislek o smiselnosti odpiranja odločevalskega prostora tudi mladoletnikom, saj le vsak posameznik najboljše ve, kaj je za njega dobro in kaj ni.

2 Metodološki del

2.1 Opredelitev raziskovalnega problema

Splošna volilna pravica je pravica vsakega državljana oziroma državljanke, da voli ne glede na razredno, narodnostno, rasno, ekonomsko ali drugo pripadnost. V diplomskem delu se bom osredotočil ravno na to – kadarkoli govorimo o volilni pravici, govorimo o temeljni človekovi demokratični pravici, ki je pravica vsakega državljana oziroma državljanke ne glede na njihove okoliščine, razen starosti. Skoraj ni države, ki pridobitve volilne pravice ne bi omejevala s starostno omejitvijo, pa čeprav je to pravica vsakega posameznika oziroma posameznice.

Raziskovalni problem diplomskega dela je nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice, kar je razvidno že v naslovu naloge. Nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice je relevantno predvsem z vidika omejevanja volilne pravice, ki temelji na pogojevanju posameznikove starosti oziroma »mladosti«.

V diplomskem delu bom tako izpostavil premisleke, ki se ob vprašanju nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice največkrat pojavljajo, hkrati pa bomo v analizo vključil tudi izkušnje držav, ki so tovrstne spremembe že vnesle v nacionalno zakonodajo.

2.2 Cilji diplomskega dela

Z diplomskim delom želim osvetliti izpostavljen in opredeljen raziskovalni problem nižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice s pomočjo naslednjih ciljev:

- predstaviti in opredeliti teoretska izhodišča politične participacije (mladih);
- ugotoviti in predstaviti ali zakonske spremembe v izbrani državi, ki znižujejo starostno mejo za pridobitev volilne pravice, vplivajo na volilno udeležbo;
- ugotoviti in predstaviti nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice vpliva na demokratičnost političnega sistema.

2.3 Raziskovalna vprašanja

Skozi ustvarjanje diplomskega dela bom poskušal odgovoriti na spodnji raziskovalni vprašanji:

- *Ali je zakonska ureditev nižanja starostne meje za pridobitev aktivne volilne pravice vplivala na volilno udeležbo v državah, ki so tovrstno zakonodajo sprejele?*

S pomočjo tega raziskovalnega vprašanja bom preverjal, če nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice in s tem podelitev volilne pravice mladoletnim osebam vpliva na splošno udeležbo in na zanimanje za politiko med mladimi (predvsem med mladoletnimi osebami).

- *Ali sprememba zakonske ureditve, ki znižuje starostno mejo za pridobitev aktivne volilne pravice, vpliva na demokratičnost političnega sistema?*

S pomočjo tega raziskovalnega vprašanja bom raziskoval kvaliteto demokracije oziroma demokratičnega sistema, če se starostna meja za pridobitev volilne pravice zniža. Demokratičnost političnega sistema za namen tega raziskovalnega vprašanja interpretiram preko legitimnosti dveh dimenzij vnosa (inputa) in iznosa (outputa) sistema. Ker se v našem primeru osredotočamo na vnos v sistem preko volitev. Legitimnost vnosa se nanaša na idejo, da »so politične odločitve legitime, če reflektirajo voljo ljudi – to je, če izvirajo iz resničnih zahtev pripadnikov skupnosti« (Scharpf v Wagner in drugi 2012, 373).

2.4 Metode in tehnike raziskovanja

Pri ustvarjanju diplomskega dela bom uporabil naslednje raziskovalne metode in tehnike:

- **Pregled in interpretacija sekundarnih in primarnih virov:** s pomočjo te tehnike bom pridobil potrebne informacije in teoretska znanja, relevantna za moj raziskovalni problem – nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice – in politični participaciji.
- **Pregled in interpretacija uradnih virov:** s pomočjo te tehnike bom iz relevantne zakonodaje in uradnih dokumentov v izbranih državah in mednarodnih organizacijah in institucijah pridobil podatke o raziskovalnem problemu – nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice.

- **Analiza in interpretacija statističnih podatkov:** s pomočjo te tehnike bom pridobil kvantitativne podatke relevantne za moj javnopolitični problem, s katerimi bom poskušal odgovoriti na raziskovalno vprašanje ali je zakonska ureditev nižanja starostne meje za pridobitev aktivne volilne pravice vplivala na volilno udeležbo v državah, ki so tovrstno zakonodajo sprejele.
- **Družboslovni intervju:** s to tehniko bom pridobil informacije s strani strokovnjakov, ki se ukvarjajo z vprašanjem nižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice in aktivnega državljanstva. Intervjuja sem opravil z dr. Cirilom Ribičičem, rednim profesorjem na Pravni fakulteti, nekdanjim ustavnim sodnikom in nekdanjim poslancem Državnega zbora ter z dr. Tomažem Deželanom, docentom na Fakulteti za družbene vede, kjer se ukvarja s koncepti državljanstva, politično participacijo in volilnimi študijami.
- **Deskriptivna metoda.**

3 Politična participacija (mladih)

Ker v kontekstu politične participacije govorimo tudi o politični participaciji mladih, je korektno, da na tem mestu opredelimo, kdo je mlada oseba. Po Zakonu o javnem interesu v mladinskem sektorju so mladi opredeljeni kot starostna skupina znotraj 15. do 29. leta (2010, 3. čl.). Vsebinsko gledano pa je opredelitev mladih nekoliko težja, saj moramo pod enotno definicijo vključiti različne profile mladih (šolajoče se, zaposlene, brezposelne). Prav tako je mlade težko opredeliti na podlagi dejavnosti, ki bi jo naj počeli mladi, saj se mladi v tem starostnem obdobju ukvarjajo z različnimi stvarmi. Za definicijo moramo razumeti kompleksnost pojma mladost in mladina, ki temeljita na ideološki in simbolni konstrukciji, »s katerima skuša družba opredeliti proces prisvajanja in sprejemanja obstoječe kulture in družbe pri novih generacijah, pa tudi člani teh generacij skušajo s temi pojmi razumeti sami sebe in svoj življenjski proces« (Nastran Ule 1996, 10). Govorimo o pojmovini, ki združuje generacijske in socialnozgodovinske opredelitve. Pri tovrstnem razumevanju moramo upoštevati in razlikovati med večimi dimenzijami, ki se medsebojno prepletajo (prav tam):

- *fazo v življenjskem poteku posameznika ali posameznice,*
- *socialno skupino, ki jo označujejo določene oblike vedenja (v vsakdanjem življenju, kulturi, politiki itd.),*
- *nepopolni socialni status (»neodraslost«),*
- *starostno kohorto ali zgodovinsko strukturirano generacijsko enoto,*
- *idealni vrednotni pojem; npr. mladost v smislu vitalnosti, duševne svežine in živahnosti.*

V teoriji predstavlja participacija osrednje vprašanje politike in demokracije (Della Porta 2003, 63). Participacijo mladih lahko razumemo na različne načine. Verjetno bi lahko govorili, da o participaciji mladih obstaja toliko definicij, kot je posameznikov oziroma posameznic, ki se z njo srečujejo in ukvarjajo. Kot relevantno definicijo participacije bomo uporabili tisto, ki je bila zapisana v preambuli Evropske listine o participaciji mladih v lokalnem in regionalnem življenju:

»Participacija v demokratičnem življenju vsake skupnosti je več kot voliti ali kandidirati (aktivna in pasivna volilna pravica) na volitvah, čeprav sta to pomembna

elementa. Participacija in aktivno državljanstvo pomeni imeti pravico, sredstva, prostor in priložnost ter, kjer je to potrebno, tudi podporo za sodelovanje in vplivanje na odločitve in izvajanje aktivnosti, da bi prispevali k izgradnji boljše družbe« (Council of Europe 2003, preambula).

Zgornja definicija zajema širok nabor vseh aktivnosti in prizadevanj posameznika pri njegovi udeležbi za izgradnjo boljše družbe. Izpostavljena sta dva vidika participacije: posredna in neposredna demokracija. Participacijo posameznika viša nad golo udeležbo na volitvah, ampak jo pojmuje kot nekaj več. Lester Milbrath (1972, 17) je ugotovil, da je politična participacija pogosto razumljena kot seštevek - posameznik, ki je vključen v eno politično aktivnost, pogosto sodeluje tudi pri ostalih.

V teoriji je politična participacija definirana kot »vključenost posameznika v politični sistem na različnih ravneh dejavnosti, segajočih od popolnega nezanimanja do zasedanja politične funkcije« (Rush v Della Porta 2003, 64), oziroma, gledano nekoliko ožje, politična participacija pomeni »tiste drže državljanov, katerih cilj je vplivati na politični proces« (Axford in dr. v Della Porta 2003, 64). Kljub danim opredelitvam politične participacije se v javnosti, politiki in tudi teoriji še vedno pojavljajo vprašanja, katera so dejanska dejanja politične participacije.

Kot smo omenili že zgoraj, Milbrath (1972) razume politično participacijo kot seštevek posameznih političnih aktivnosti. V ta namen je razvil hierarhično lestvico, ki prikazuje posameznikovo politično participacijo (Milbrath 1972, 18):

1. Apatičnost
2. Opazovalske aktivnosti:
 - a. izpostavljanje političnim izzivom;
 - b. volitve;
 - c. odpiranje politične razprave;
 - d. prepričevanje drugega naj voli na določen način;
 - e. nošnja politične značke;
3. Prehodne aktivnosti:
 - a. stik s političnim funkcionarjem ali voditeljem;
 - b. denarni prispevki določeni stranki ali kandidatu;
 - c. udeležba na političnem zborovanju ali skupščini;
4. Gladiatorske aktivnosti:

- a. posvečanje časa politični kampanji;
- b. vstop med aktivno članstvo v politični stranki;
- c. udeležba na zborih, kjer se sprejemajo politične odločitve;
- d. zbiranje sredstev za politične namene;
- e. kandidirati za voljeno funkcijo;
- f. prevzemanje političnih funkcij.

Milbrath je tako oblikoval kontinuum politične participacije, ki se razteza od popolne neaktivnosti (apatičnosti) do zasedanja politične funkcije. V vseh primerih je dejansko šlo za aktivno dejavnost. In kot aktivnost razume politično participacijo tudi Marjan Brezovšek, ki predpostavlja, »da je oblast (vlada) na določen način odzivna na želje svojih državljanov, če so te želje izražene *aktivno* v različnih oblikah participacije« (Brezovšek 1995, 199). Brezovšek (prav tako, 202) je k opredelitvi politične participacije pripisal še kriterije, ki jih mora le-ta izpolnjevati, da lahko govorimo o politični participaciji:

- o participaciji govorimo glede na posameznike,
- je prostovoljni proces,
- nanaša se na konkretno dejavnost,
- usmerjenost k vplivanju na vlado.

3.1 Dejavniki politične participacije

Kadar govorimo o politični participaciji mladih moramo v obzir vzeti tudi dejavnike, ki nasploh vplivajo na politično participacijo in participativno kulturo posameznic in posameznikov. Pomembno je, da pri razmisleku o nižanju starostne omejitve za pridobitev volilne pravice ne pozabimo na dejavnike, ki lahko vplivajo in v realnem življenju dejansko tudi vplivajo na stopnjo politične participacije. Della Porta (2003, 67) je kot dejavnike, ki najbolj vplivajo na konvencionalno politično participacijo (in v primeru nižanja starostne omejitve za pridobitev volilne pravice govorimo ravno o konvencionalni politični participaciji mladih) navedla naslednje:

- raven izobrazbe - bolj izobraženi participirajo v večji meri;
- socialni položaj – pripadniki nižjih slojev participirajo manj kot pripadniki srednjega in višjega družbenega položaja;
- spol - moški participirajo v večji meri kot ženske;

- starost – pripadniki srednjih starostnih skupin so bolj aktivni (ne premladi in tudi ne prestari);
- zakonski status - poročeni ljudje bolj participirajo v primerjavi s samskimi;
- kraj bivanja - prebivalce urbanih okolij politika bolj zanima kot prebivalce ruralnih okolij;
- čas naseljenosti na določenem kraju - tisti, ki živijo dalj časa v nekem kraju, so bolj politično aktivni kot tisti, ki se nekam naselijo na novo;
- pripadnost narodnosti večini oziroma manjšini - pripadniki narodnostne večine so bolj aktivni kot pripadniki manjšin;
- družbena angažiranost – posamezniki, ki se vključujejo v različne organizacije, so politično bolj aktivni.

3.2 Prednosti participacije mladih

Sodelovanje mladih lahko prinese zelo konkretne in vidne koristi, ne samo za mlade same, temveč tudi za organizacije, institucije in skupnost Vendar pa ne moremo vedno pričakovati, da bo to sodelovanje vedno prineslo pozitivne rezultate. Dokazi kažejo, da če se participacija obravnava na neprimeren način, lahko pride celo do negativnih učinkov na vpletene. Zaradi zavedanja tega dejstva je med mladimi potrebno graditi participativno kulturo, ki jih bo seznanila z vključevanjem na vseh ravneh in čim širšem krogu, hkrati pa bo k participaciji spodbujala čim širši krog. Zato je tudi na strani političnih odločevalcev del odgovornosti, da pričnejo razmišljati o formalnem širjenju kroga mladih, ki lahko odločajo v formalnih odločevalskih procesih (volitve, referendumu ipd.).

Mladi raziskovalci in mladinski delavci so prepoznali naslednje pomene in doprinose participacije mladih, ki so bili povzeti v publikaciji »Have your say!«, listina o participaciji mladih na lokalni ravni (Council of Europe 2008, 16–18):

- **Napravi pozitivno razliko v življenju mladih**

Participacije ne smemo videti kot konec, kot dosežen končni cilj, ampak kot sredstvo za doseg cilja in učinkovit način za doseganje pozitivnih sprememb v družbi. Mladi lahko prispevajo k tej spremembi, še posebej, ko vidijo pozitiven razvoj dogodkov v svojem življenju.

- **Mladim daje besedo**

Mladi, tako kot druge skupine v družbi in lokalni skupnosti, želijo imeti besedo o različnih vprašanjih in želijo biti slišani in upoštevani.

- **Spodbuja mlade, da razvijejo nove veščine in pridobijo več zaupanja**

Z vključevanjem mladih pri različnih pobudah lahko mladi pridobijo nova znanja, razvijajo nove spretnosti, stališča in vodstvene sposobnosti ter lahko oblikujejo svoje želje za prihodnost. To se lahko zagotovi z ustreznimi izobraževalnimi dejavnostmi, kot tudi s pomočjo učenja ob delu, ko izpolnjujejo nekatere konkretne naloge. Priložnost, da se uporabljajo te nove spretnosti in znanja, pomaga mladim, da izboljšajo svoje zmogljivosti, saj lahko delujejo v njihovem domačem okolju.

- **Pomaga odraslim prepoznati talente in potencialne mladih**

Z delom z mladimi in s podpiranjem mladih pri doseganju njihovih ciljev, odrasli dobijo priložnost izpodbijati skupne stereotipe o mladih (da mladi nimajo dovolj znanja ipd.). Odrasli pa pogosto ugotovijo, da mladi niso manj nadarjeni, ampak jim je potrebno dati podporo in priložnost, da pokažejo svoje talente.

- **Spodbuja mlade da prevzemajo odgovornost za svoja dejanja in odločitve**

Mladi se naučijo, da tisti, ki sprejema odločitve tudi nosi odgovornost za posledice (in obratno). To pomeni, da morajo mladi, če želijo sodelovati na lokalni ravni, prevzeti odgovornost za svoja dejanja.

- **Mladim pomaga razumeti delovanje demokracije**

V demokratičnem sistemu, bi morali ljudje imeti možnost sodelovati pri sprejemanju odločitev, ki vplivajo na njihova življenja. Ti procesi se lahko izvajajo v okviru različnih institucij in struktur ter na zelo različnih ravneh, tudi na lokalni ravni. Sodelovanje na lokalni ravni je lahko zelo dobro izhodišče za mlade, da se naučijo več o delovanju demokracije, o svojih omejitvah in možnostih, ter da se spoznajo z delovanjem in s pravili demokracije v znanem okolju.

- **Ustvarja prostor za mlade, da uporabljajo svoje talente v korist celotne skupnosti ali organizacije**

Mladi so pogosto zelo motivirani za uporabo in razvijanje svojih prednosti in talentov. Zato je zelo pomembno, da se ustvarijo priložnosti za njih, da uporabljajo te talente za skupno dobro, tako da lahko lokalna skupnost koristi prednosti, mladi pa dobijo zadovoljstvo z njihovim prispevkom.

- **Pomaga odraslim, da razumejo potrebe mladih in njihov pogled na svet**

Delo z mladimi in njihovo vključevanje v postopke posvetovanja, lahko ustvarja priložnosti za pridobivanje zanesljivih informacij o potrebah mladih.

- **Razvija spretnosti odraslih, tako da lahko učinkovito delujejo z mladimi**

Pri delu z mladimi ljudmi imajo odrasli priložnost, da se naučijo, kako naj bi participativno delo v sodelovanju z mladimi delovalo. Vendar pa je lahko potrebna znatna podpora (v obliki usposabljanja ali izobraževanja), da lahko odrasli razvijejo veščine, potrebne za učinkovito delo z mladimi.

- **Ustvarja priložnost za odrasle, da delijo svoje znanje in izkušnje na nepokroviteljski način**

Mladi vedno ne želijo povedati, kaj je potrebno storiti. Želijo raziskovati in se učiti preko eksperimentiranja. Prav tako ohranjajo svoje oči odprte in se učijo z opazovanjem tistih, ki imajo več izkušenj in znanja. Če jim odrasli ne naložijo svojih odločitev, so mladi bolj pripravljeni se učiti od njih in tako izkoristijo njihove izkušnje.

- **Naredi proces odločanja bolj reprezentativen**

Mladi predstavljajo relativno veliko skupino v lokalni skupnosti. Če odločitve, sprejete na lokalni ravni vplivajo na življenje različnih skupin, morajo vsi člani imeli priložnost biti slišan pri oblikovanju končnega rezultata, da bi bilo mogoče izpolniti njihove potrebe. Torej, če mladi sodelujejo v procesu odločanja, obstaja večja verjetnost, da bodo njihova mnenja upoštevana in njihove potrebe izpolnjene.

- **Spodbuja nove pristope in ideje pri reševanju lokalnih in regionalnih problemov**

Tradicionalno so bili mladi vključeni v procese odločanja le v omejenem obsegu, saj so odrasli uveljavljali svojo moč. Ugotovljeno je bilo, da vabljenje mladih k sodelovanju pri reševanju lokalnih problemov, ki ne zadevajo zgolj njih, lahko prinese nove poglede ali sveže ideje, lahko pa spodbuja tudi razmišljanje, ki preseže tradicionalne načine reševanja težav. Takšne nove ideje in metode so morda bolj primerne za razvoj sodobne družbe.

4 Nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice

4.1 Pravica otroka do participacije po Konvenciji o otrokovih pravicah

Pomemben vidik participacije mladih in v naslednjem poglavju predvsem otrok predvideva tudi Konvencija o otrokovih pravicah. Vidik pravice otroka do participacije osvetljujemo z zornega kota pomembnosti participacije in izražanja tudi za otroka. Tudi če mlade od 15. leta dalje uvrščamo v skupino mladostnikov in ne otrok, je pomembno, da na tem mestu osvetlimo pomembnost pravice do participacije, ki bi se morala zagotavljati že v času otroštva.

Eno izmed pomembnih vej, ki jih zagotavlja Konvencija o otrokovih pravicah (KOP 1989) je tudi pravica otrok do participacije, ki je v skupini ostalih področij najbolj na udaru. V skladu z 12. členom KOP, v katerem je zapisano: »Države pogodbenice jamčijo otroku, ki je sposoben izoblikovati lastna mnenja, pravico do svobodnega izražanja le-teh v vseh zadevah v zvezi z njim, o tehtnosti izraženih mnenj pa se presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo« (KOP, 12. člen). V drugem odstavku istega člena je posebej opredeljena pravica otroka do sodelovanja v upravnih in sodnih procesih: »V ta namen ima otrok še posebej možnost zaslišanja v kateremkoli sodnem ali upravnem postopku v zvezi z njim, bodisi neposredno bodisi preko zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje« (prav tam).

Nadalje je v 13. členu otroku zagotovljena pravica »do svobode izražanja; ta pravica zajema svobodno iskanje, sprejemanje in širjenje vsakovrstnih informacij in idej, ne glede na meje, v ustni, pisni, tiskani ali umetniški obliki ali na katerikoli drug način po otrokovi izbiri« (KOP, 13. člen). V 14. členu so države podpisnice zavezane, da »spoštujejo otrokovo pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi« (prav tako, 14. člen). V 15. členu Konvencija daje otroku pravico »do svobodnega združevanja in do svobode mirnega zbiranja« (prav tako, 15. člen).

Po eni strani bi z dodelitvijo otrokom pravice do svobode misli, vesti in veroizpovedi, svobodi izražanja in združevanja in mirnega zbiranja ter pravica do zaslišanja v vseh zadevah, ki jih zadevajo, KOP sporoča, da bi bilo načeloma potrebno otrokove pravice prilagoditi pravicam odraslih in jih z njimi tudi enačiti. Po drugi strani, pa v participativnem delu KOP ni izrecno omenila glasovalne pravice, poleg tega pa so tudi omejitve, ki so značilne samo za

otroke: omemba ravnotežja med svobodo in samostojnostjo za otroke, kot tudi za starše pravica in dolžnosti izobraževati svoje otroke, ali ponavljajoče se sklicevanja na otrokov razvoj in zrelost.

Kako se ti dve sporočili Združenih narodov o otrokovih pravicah kombinirata, je vprašanje, ki je odvisno predvsem od normativnih preferenc vsakega posameznika z namenom razvijanja odnosa med odraslimi in otroki. Vendar pa mora biti brez dvoma, da je glavni namen Konvencije o otrokovih pravicah razširiti otrokove pravice v čim večji meri z minimalnimi omejitvami, in ne obratno (Wintersberger 2009, 3).

4.2 Resolucija Sveta Evrope

Kot smo omenili že uvodoma, so se določene razprave o nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice opravile oziroma se odvijajo tudi na mednarodni ravni v različnih mednarodnih institucijah. Ena izmed takih institucij je tudi Svet Evrope, ki je sprejel resolucije in priporočila, ki zadevajo življenje mladih in participacijo mladih v političnem življenju, v katerih je obravnavana tudi tematika nižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice na 16 let.

Parlamentarna skupščina Sveta Evrope je marca 2011 sprejela resolucijo »Expansion of democracy by lowering the voting age to 16«, v kateri se zavzema za nadgradnjo participacije mladih v demokratičnem življenju, še posebej med 16 in 17 letniki, ki že imajo določene obveznosti znotraj družbe, nimajo pa pravice voliti. V resoluciji so države članice pozvane k vzpostavitvi potrebnih pogojev za participacijo mladih v družbenem življenju preko izobraževanja in s promocijo vključevanja v skupnost ter k pregledu možnosti za nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice na 16 let.

V resoluciji je v drugi točki Skupščina izpostavila demokratično evolucijo Evrope, ki kaže na trend povečanja marginalizacije mladih v političnem procesu, kar predstavlja tveganje dominacije vprašanj starejših generacij – takšen razvoj lahko ogrozi stabilnost demokracije v času, ko je družbena kohezija pomembna kot še nikoli (Council of Europe 2011, 2. tč.). Nadalje ugotavljajo, da je vedno večja nizka udeležba na volitvah po vsej Evropi, zlasti v starostni skupini med 18. in 24. letom, kar je zaskrbljujoče za prihodnost demokracije. Raziskave prav tako kažejo, da dlje kot morajo mladi čakati, da lahko sodelujejo v političnem življenju, manj potem sodelujejo, ko so odrasli (prav tako, 3. tč.).

Svet Evrope ob sklicevanju na številne pobude, ki že obstajajo za spodbujanje sodelovanja mladih, bodisi preko posebnih institucij ali s pomočjo sodelovanja v sistemu vodenja in kot je bilo določeno že v prejšnjih dokumentih sprejetih s strani Parlamentarne skupščine, le-ta ugotavlja, da je treba zagotoviti, da so mladi dobro pripravljene na sodelovanje v družbenem življenju in poudarja, da (Council of Europe 2011, 5. tč.):

- večji kot je delež družbe, ki sodeluje na volitvah, večja je reprezentativnost tistih, ki so izvoljeni;
- 16 in 17 letniki že imajo odgovornosti v družbi, vendar brez pravice do sodelovanja na volitvah;
- boljša participacija in sodelovanje na volitvah bo mladim pomagala k lažjemu razumevanju njihovih odgovornosti, položaja in vloge v družbi;
- izobraževalni sistem mora zagotavljati boljše izobraževanje za demokratično državljanstvo, da bi lahko v prihodnje državljane spodbujali k izvajanju njihovih novih pravic;
- šole lahko ustanovijo model demokratične participacije, če so študenti vključeni v njihove odločevalske procese;
- volilna pravica pri 16-ih letih bi pripomogla k večji volilni udeležbi ob prvem glasovanju in posledično tudi k splošni volilni udeležbi.

Svet Evrope v resoluciji (Council of Europe 2011, 6. tč.) prav tako opozarja, da je potrebno posebno pozornost nameniti tudi načelom demokracije, ki zahtevajo sodelovanje in vključevanje čim širšega kroga ljudi v političnem in odločevalskem procesu. Potrebno je skrbeti za (prav tam):

- razširitev in izboljšanje demokratičnega delovanja naše družbe,
- iskanje možnosti o vključitvi sveže krvi v volilno telo in s tem dati večji prostor za izražanje zaskrbljenosti mlajše generacije o pomenu učinkovitega boja proti vedno večji nevarnosti izključenosti mladih in
- spodbujanje njihove integracije v strukture družbe.

Parlamentarna skupščina Sveta Evrope tako na podlagi te resolucije državam članicam nalaga da (Council of Europe 2011, 7. tč.):

- ustvarijo potrebne pogoje za udeležbo mladih v civilnem življenju skozi izobraževanje in s spodbujanjem vključevanja v skupnosti;
- preučijo možnost za znižanje starosti za pridobitev volilne pravice na 16 let v vseh državah, in za vse vrste volitev;
- preučijo možnost znižanja najnižje starosti za pridobitev pasivne volilne pravice za različne vrste volitev, kjer se to zdi primerno.

4.3 Soočenje argumentov o nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice

4.3.1 Demografske spremembe

Kot eden izmed najpogostejših argumentov, ki se pojavijo na mizi, kadar govorimo o nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice, so demografske spremembe, ki jih je izpostavila tudi krovna mladinska organizacija v Evropi: »Čez nekaj let bo sestava volivcev v Evropi zelo drugačna kot danes. Na splošno se pričakovana življenjska doba povečuje, delež mladih znotraj celotne populacije pa upada. Znižanje volilne starosti bi prispevalo k ohranjanju demografskega ravnovesja med mladimi in odraslimi/starejšimi« (Youth Forum Jeunesse 2006).

Temu pritrjujejo tudi statistični podatki, ki napovedujejo izrazite demografske spremembe do leta 2050. Povprečna starost v Evropski uniji naj bi se tako od leta od 2004 do leta 2050 zvišala z 39 let na 49 let (Statistični urad RS 2009, 13), prav tako pa se bo izrazito zmanjšal delež mladega prebivalstva, povečal pa se bo delež starejše populacije.

Tudi v poročilu Sveta Evrope k resoluciji o nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice (Council of Europe 2011, 8) je zapisano, da bo nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice na 16 let pripomoglo k odgovarjanju na demografske spremembe in njihovem vplivu na družbene in politične procese. Nižanje starostne meje bo pripomoglo k prenosu medgeneracijskega diskurza v parlamente in tako uvrstilo probleme mladih na politični dnevni red, saj so politiki bolj dovzetni do problemov in vprašanj ljudi, ki imajo pravico oddati glas, kot do tistih, ki te pravice nimajo (prav tam).

Še posebej pomemben je ta argument z vidika zagotavljanja medgeneracijske solidarnosti v družbi in celovite družbene kohezije, ki je pogoj za delovanje družbe. Mlade generacije bi se lahko zaradi odmikanja od njih počutile zapostavljene, kar bi lahko vodilo v medgeneracijski konflikt.

4.3.2 Demokratična udeležba

Nadalje, če se še nekoliko ustavimo pri demokratični udeležbi mladih v odločevalskih procesih in neenakomernem zastopanju vseh generacij.

Brezovar ugotavlja, da v kolikor bo mladim »zavrnjena možnost sodelovanja pri družbenih odločitvah, ki vplivajo tudi na njih in njihovo prihodnost, se lahko to sprevže v občutek nemoči po legalni poti prispevati k razvoju in spremembam v družbi. Volilna pravica bi jim omogočila, da uveljavljajo svoje interese in vrednote, ki so v določenih primerih različne od tistih starejših volilcev; s tem bi se povečal njihov občutek možnosti vplivanja na odločitve in težnja po participaciji, ki se lahko razvije v večjo oziroma višjo udeležbo v njihovi starosti in ima za posledico višjo volilno udeležbo in dvig stopnje legitimnosti izvoljenih predstavnikov ter demokratičnega sistema« (Brezovar 2013a, 5-6).

Kadar govorimo o politični participaciji ne smemo pozabiti na trenutno aktualne trende v splošni politični participaciji, ki jih izkazujejo številne longitudinalne raziskave, ki so bile napravljene. Te raziskave tako izkazujejo, da se s spreminjanjem načina življenja, kjer posamezniki postajajo vse bolj »egoistični, hedonistični, narcisistični, nihilistični in atomizirani, med ljudmi pa bi naj bila razširjena predvsem egocentrična in potrošniška mentaliteta,« (Lavrič in drugi 2010, 178) spreminja oziroma zmanjšuje tudi zanimanje državljanov za javne in politične zadeve. Kot glavne nosilce omenjenih sprememb v mentaliteti in vrednotah sodobnih družb nekateri vidijo v mladi generaciji, ki jo prepoznava kot odtujeno egoistično skupino, ki ji ni mar za nikogar kot zgolj zase. »Današnja mladina je nadalje pogosto označena kot egoistična in prevzetna, ki ne izkazuje skrbi za družbo in druge ljudi. Omenjene domnevne karakteristike bi naj posledično vplivale na manjšo udeležbo mladih v javnem življenju, predvsem pa v politični participaciji« (prav tam). Politična participacija mladih je pomembna predvsem z vidika, saj aktivnost, ki jo mladi izkazujejo v adolescenci napoveduje njihovo aktivnost v odraslosti (prav tam). Vendar pa pri raziskovanju politične participacije mladih ne smemo zanemariti dejstvo, da mladi vse bolj razvijajo drugačne oblike politične participacije v odnosu do konvencionalnih oblik, kot je udeležba na volitvah, ampak se zaradi individualizirane družbe, ki smo jo omenili že zgoraj vse bolj oddaljujejo od tovrstnih oblik participacije in se vse bolj približujejo nekonvencionalnim in protestnim oblikam. Pomembnost slednjih oblik politične participacije prepoznava tudi raziskovalci v študijah, ki kažejo, da državljanji, ki so se v večji meri pripravljani protestno udeleževati, »prav tako v večji meri sprejemajo temeljna demokratična načela in vrednote,

npr. politično tolerantnost, ki označuje pripravljenost ljudi, da imajo tudi skupine, ki jih sami sicer ne marajo, enake demokratične in državljske pravice kot ostali« (Guérin in drugi v Lavrič in drugi 2010, 198).

Evropski mladinski forum v svoji resoluciji ugotavlja in izpostavlja, da imajo trenutno mladi med 16. in 17. letom starosti »večji odpor za sodelovanje v političnih razpravah in političnih strankah kot preostale starostne skupine. Motivacija za aktivno sodelovanje v procesih odločanja je nižja, ko posameznik nima neposrednega vpliva na družbeno dogajanje. Znižanje volilne starosti bi tako 16- in 17-letnike motiviralo za večje sodelovanje v demokraciji« (Youth Forum Jeunesse 2006).

Izključevanje 16- in 17-letnikov iz volitev pomeni jemanje motivacije za sodelovanje v družbenih procesih, saj je motivacija za aktivno sodelovanje v odločevalskih procesih, kadar obstaja percepcija, da posameznik nima realnega vpliva (Council of Europe 2011, 7). Z vključevanjem teh mladoletnih volivcev bi pri njih povečali motivacijo za participacijo, hkrati pa bi tudi na strani političnih odločevalcev to spodbudilo proces k večjemu vključevanju vprašanj in problematik mladih na politični dnevni red.

Dlje časa kot se mladim onemogoča vključevanje v formalne demokratične procese, manjša je možnost, da se jih vključi kasneje. Med drugim je združenje za reformo volilnega sistema v Veliki Britaniji predlagalo, da če se mladim ponudi priložnost voliti v mlajših letih, večja je verjetnost, da bodo volili tudi, ko odrastejo (Council of Europe 2011, 7). Raziskava volilne udeležbe v letih od 16 do 18 v treh nemških deželah kaže, da je ta starostna skupina bolj dovzetna, da razvije navado voliti kot njene predhodnice, ki jim je bilo dovoljeno voliti pri 18-ih letih (prav tam).

Prav tako je za zanimanje za politiko in udeležbo na volitvah pomembno socialno okolje. Raziskovalec Mark Franklin (v Council of Europe 2011, 8) ugotavlja, da ima stabilno okolje v okvirih šole, doma in prijateljev pozitiven vpliv na volivce, ki volijo prvič. Na podlagi teh ugotovitev je starost za pridobitev volilne pravice pri 18-ih letih neustrezna za udeležbo na volitvah, saj je to obdobje, ko mladi volivci zapuščajo domove, odhajajo študirat in spoznavajo nove prijatelje. S tega vidika bi nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice povečalo možnosti za višjo volilno udeležbo med tistimi, ki gredo prvič na volitve in tako tudi nadaljnjo udeležbo (prav tam).

Zanimanje za politiko med mladimi je izkazala raziskava Eurobarometer, v kateri je razvidno, da večino mladih zanimajo aktualne politične zadeve: 82 % jih zanima politika v njihovi državi, 73 % jih trdi, da jih zanima politika na lokalni ravni in 66 % jih trdi, da jih zanima politika na evropski ravni (Commission of the European Communities 2009, 48).

4.3.3 Razmerje med državljanskimi pravicami in dolžnostmi

Že v uvodu smo ugotovili, da imajo mladoletniki določene dolžnosti, odgovornosti in pravice, vendar jim je kljub temu kratena pravica do odločanja na volitvah. Krovna evropska mladinska organizacija izpostavlja, da imajo mladi »v družbi veliko odgovornosti, zato bi morali imeti tudi pravice, ki so povezane s temi odgovornostmi. Mladi plačujejo davke, ko dobijo službo. Mladi so v večini držav lahko obsojeni. Pa kljub temu mladi mlajši od 18 let ne smejo glasovati na volitvah in s tem vplivati na odločitve, ki imajo neposredne posledice na njihovo vsakdanje življenje« (Youth Forum Jeunesse 2006).

Enako ugotavlja tudi Svet Evrope, ki izpostavlja, da lahko 16-letniki v nekaterih državah članicah (Council of Europe 2011, 8):

- opravljajo vozniški izpit, kupujejo alkohol, zapustijo šolo in se zaposlijo, če so zaključili minimalno število letnikov, ki jih zahteva država (Nemčija);
- imajo spolne odnose, se poročijo s privolitvijo staršev, delajo za polni delovni čas, imajo otroke, se pridružijo vojski, so obtoženi za kaznivo dejanje, vendar brez zaporne kazni (Velika Britanija).

Podobno je tudi pri ostalih državah članicah. V Sloveniji ugotovimo, »da se lahko posameznik s petnajstimi leti zaposli (sklene pogodbo o zaposlitvi), plačuje davke in prispevke, sklene zakonsko zvezo, si ustvari družino, lahko postane tudi polno poslovno sposoben pod določenimi pogoji, lahko kazensko odgovarja itd.« (Brezovar 2013b, 13).

Ugotovimo torej, da so 16-letniki tako dolžni izpolnjevati nekatere družbene odgovornosti in s tem v marsičem prispevajo družbi in državi, ta pa jim ne priznava pravice, da bi lahko enakopravno odločali o svoji prihodnosti in izražali svojo voljo ter si izbirali predstavnike.

4.3.4 Povečanje zastopanosti

Kot eden izmed argumentov za nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice se pojavlja tudi vprašanje demokracije in vpliv tovrstnega ukrepa na njo. Z vključitvijo 16- in 17-letnikov bi povečali krog volilnih upravičencev in s tem povečali legitimnost in zastopanost tistih, ki bi bili izvoljeni (Council of Europe 2011, 7). Skozi zgodovino demokratičnih sistemov in razvoja volilne pravice lahko ugotovimo, da je v družbi ves čas obstajal trend, ki je širil krog volilnih upravičencev in zagotavljal vedno večjo inkluzivnost politike. Tako nimajo voline pravice samo zdravi moški, ampak so skozi zgodovino volilno pravico pridobile tudi ženske. Z nižanjem starostne meje za pridobitev volilne pravice bi tako nadaljevali s tem trendom zagotavljanja večje demokratičnosti in inkluzivnosti.

Zastopanost državljanek in državljanov se pogosto povezuje tudi s stopnjo volilne udeležbe, na podlagi katere je potrebno poudariti, kar je izpostavil tudi dr. Ciril Ribičič (2013), da je udeležba na volitvah odločitev vsakega posameznika in da neudeležba ni zadosten razlog, da se mladim ne da volilne pravice, saj se tudi starejšim, če se volitev ne udeležijo le-te ne odvzema ali kakor koli sankcionira. Na vprašanje o legitimnosti pa dr. Tomaž Deželan (2013) odgovarja, da nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice še ne pomeni večje legitimnosti, saj se ta izniči z morebitnim demokratičnim primanjkljajem neudeležbe.

Dr. Ribičič (2013) opozarja, da bo soočenje z dodatnimi 40.000 volivci prineslo spremembe, saj se bodo politične stranke soočile z glasovi, ki še niso razporejeni, kar bi bilo pozitivno, saj se bodo politike usmerile v bolj trajnostno smer. Vendar pa na drugi strani dr. Tomaž Deželan opozarja, da nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice kot samostojen ukrep predstavlja »le« korenček« mladinskim interesom, ki so na ta način zvaobljeni v t.i. »povabljen prostor«, kjer se ne znajdejo in tudi ne morejo izkoristiti vsega svojega potenciala. Podobni manevri so ustanavljanje vseh mogočih komisij, služb in uradov vlade za mladino, študentska vprašanja ipd., ki so v resnici zgolj povabljen prostor (ang. invited space). Te strukture potem bodisi mirujejo bodisi meljejo do onemoglosti, gotovo pa ne prispevajo k uresničitvi interesov mladih« (Deželan 2013).

4.3.5 Zrelost

Kot najpogostejši argument proti nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice se pojavlja ta, da mladi volivci niso dovolj zreli in so zaradi tega bolj podvrženi manipulaciji

in skrajnim opcijam. Vendar pa v demokraciji ne moremo govoriti o pravilnem in napačnem glasovanju. Vsaka odločitev je legitimna in jo je potrebno spoštovati. Iz izkušenj pa je moč ugotoviti, da je vzorec glasovanja v starostni skupini 16–17 let zelo podoben tistim v starostni skupini 18–24 let (Council of Europe 2011, 9).

S psihološkega zornega kota se moralni in kognitivni razvoj pri mladih konča pri 14-ih letih (Council of Europe 2011, 9). Iz tega izhaja, da so mladi od tega leta dalje sposobni odločanja na podlagi znanja. Prav tako so v podobni raziskavi prišli do zaključka, da je starostna skupina 16 in 17 letnikov sposobna in voljna sodelovati na volitvah – skozi raziskavo so ugotovili, da je starostna skupina od 18 do 21 let veliko bolj problematična, kot skupina mladoletnih volivcev (Wagner in drugi 2012, 381).

5 Lastnosti mladoletnih volivcev

Kot je bilo izpostavljeno že zgoraj, se med argumenti proti znižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice pogosto izpostavlja, da mladoletni volivci niso dovolj sposobni za udeležbo na volitvah. Pod sposobnostmi se najpogosteje razume, da niso dovolj zreli, da nimajo dovolj znanja, da niso dovolj izkušeni in da nimajo dovolj visoke motivacije za participacijo na volitvah. Napravljene so bile raziskave, ki so se ukvarjale ravno s tem vprašanjem in nanj poskušale najti odgovor.

O znanju in sposobnosti mladih, da lahko enako kompetentno oddajo glas na volitvah, razpravlja tudi dr. Ciril Ribičič (2013), ki (na lastni izkušnji) opaža, da so današnji mladostniki veliko bolj usposobljeni, kot so bili oni v njihovih letih. Prav tako ocenjuje, da je zrelost stvar situacije in okoliščin, v katere je posameznik postavljen – v času vojn so mladi hitreje dozorevali kot v času miru – prav tako pa je to stvar odločitev, ki jih mora posameznik v določenem obdobju sprejemati (prav tam). Je pa dr. Ribičič (prav tam) izpostavil še drugo plat zgodbe, ki se dotika starejših državljanov, ki s staranjem prav tako izgubljajo določeno mero sposobnosti za udeležbo na volitvah in se nihče ne ukvarja z vprašanjem, ali bi volilno pravico vzeli temu delu prebivalstva.

5.1 »Sposobnost« mladoletnih volivcev

Tako v literaturi kot tudi v političnih soočenjih se velikokrat uporabi argument, da mladoletni volivci niso dovolj »sposobni« za udeležbo na volitvah. Posledice nižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice bi se tako manifestirale v nižji volilni udeležbi, kot je to opaziti v starostni skupini mladih od 18 do 25 let (če ne celo nižji); da mladoletni volivci svojega glasu ne bi izkoristili učinkovito, ampak da bi glasovali zgolj zaradi glasovanja samega in ne zaradi soočanja na vladne ukrepe v skladu z njihovimi interesi, kot to počnejo starejši volivci ipd. (Wagner in drugi 2012, 372-373). V nadaljevanju bomo poskušali najti odgovor na vprašanje, ali so mladoletni volivci dovolj »sposobni« in motivirani za udeležbo na volitvah.

Številni avtorji tako mladoletne volivce opisuje drugače. Chan in Clayton (2006) trdita, da mladoletni enostavno niso dovolj zreli, kar razlagata s parametri političnega interesa, strankarske identifikacije, političnega znanja in vedenjske doslednosti, kar je tudi razlog, da v

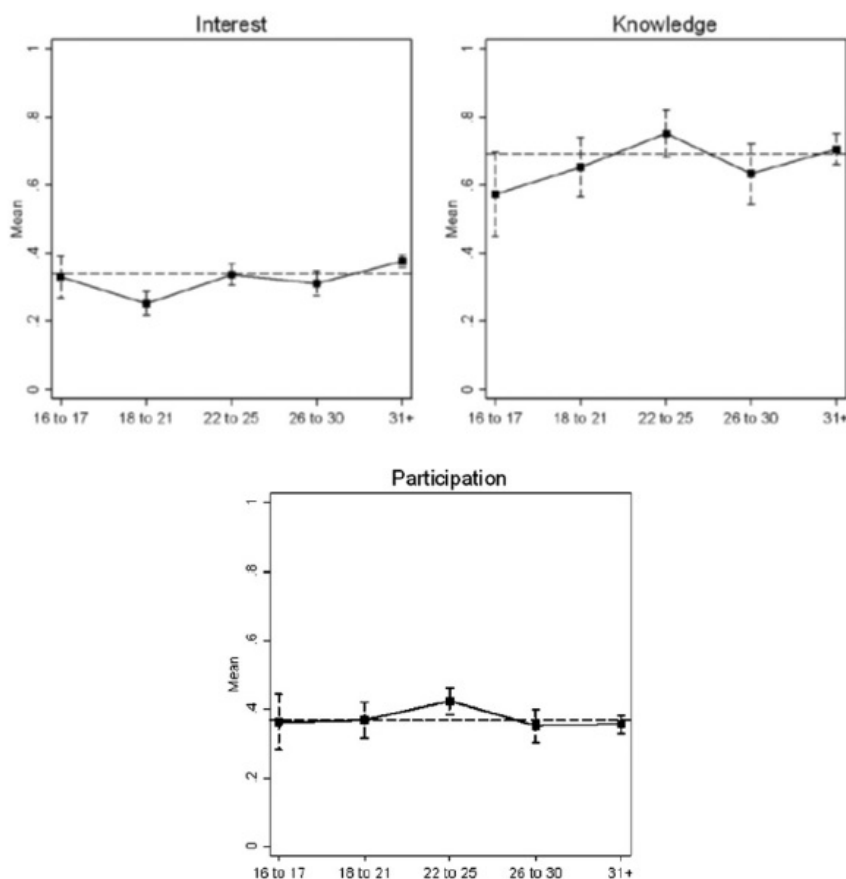
veliki Britaniji niso vključeni. Namesto tega Dawkins in Cornwell (v Wagner in drugi 2012, 373) trdita, da možgani mladoletnih volivcev enostavno niso dovolj razviti za tovrstne odločitve. Po drugi strani pa Hart in Artkins (2011) poudarjata, da do zdaj ni še niti enega nevrološkega dokaza, ki bi to potrjeval. Steinberg in drugi (v Wagner in drugi 2012, 373) gredo pa celo korak naprej in trdijo, da imajo najstniki enako kognitivno razvitost kot odrasli.

Na pladnju imamo dvoje različnih pogledov in ugotovitev: na eni strani Chan in Clayton (2006) na podlagi podatkov, ki sta jih zbrala v Veliki Britaniji ugotavljata, da mladoletni volivci niso dovolj zreli za tovrstno odgovornost, na drugi strani pa podatki, ki sta jih v svoji raziskavi na primeru Avstrije, Zeglovitseve in Schwarzerja (2009) prikazujejo ravno obratno, da so mladoletni volivci enako zreli kot njihovi starejši kolegi. Prav tako so, na podlagi podatkov pridobljenih na primeru Avstrije, Wagner in drugi (2012) preverjali »sposobnost« mladoletnih volivcev ki so prišli do podobnih rezultatov, da mladoletni volivci ne odstopajo od svojih starejših kolegov. Razlika, ki jo moramo upoštevati in je v tem primeru morda tudi odločilna je, da so bile analize izvedene na vzorcu, ki se razlikujejo ravno v tem, ali imajo mladoletni volilno pravico ali ne. Chan in Clayton sta analizo opravila na vzorcu mladih z Velike Britanije, kjer 16 in 17 letniki nimajo volilne pravice, medtem ko so Zeglovits in Schwarzer ter Wagner in drugi analizo napravili na vzorcu mladih iz Avstrije, kjer je bila meja za pridobitev volilne pravice že prestavljena na 16 let.

Med razpravami se pogosto omenja tudi (nizko) volilno udeležbo kot eno izmed lastnosti mladih volivcev. Po eni strani se predpostavlja, da se bo volilna udeležba z nižanjem starostne meje za pridobitev volilne pravice, še posebej na dolgi rok, zvišala, saj se volivce pod 18. letom lažje in trajnejše mobilizira, medtem ko pa po drugi strani kritiki izpostavljajo, da mladoletni volivci zgolj zrealijo nizko volilno udeležbo starejših (Wagner in drugi 2012, 373–374). O nizki volilni participaciji mladih ne moremo govoriti, ker mladi ne bi bili dovolj »usposobljeni« za udeležbo na volitvah, saj moramo v obzir vzeti tudi druge dejavnike. Eden izmed takih je, da se mladi poslužujejo novih oblik politične participacije nad tradicionalnimi oblikami volilne participacije. Mladi volivci veliko prej uporabijo druge oblike participacije zaradi daljšega šolanja ter drugih oblik neformalnega izobraževanja, večjega informacijskega znanja, novih informacijskih kanalov in zmanjšanja strankarske pripadnosti (Wagner in drugi 2012, 374). Po drugi strani pa volitev prav tako ne razumejo kot državljske dolžnosti, kar dodatno pripomore k nižji volilni udeležbi (prav tam).

Če se vrnemo nazaj na »sposobnost« mladoletnih volivcev za udeležbo na volitvah, katere pomanjkanje mnogi očitajo mladoletnim volivcem.. Wagner in drugi (2012) so v svoji raziskavi preverjali »sposobnost« in motiviranost volivcev pod 18 leti za participacijo na volitvah; v ta namen so testirali tri dejavnike: interes, znanje in nevolilno politično participacijo. Iz rezultatov, ki so prikazani na sliki 5.1 je moč sklepati, da mladi mlajši od 18 let gojijo primerljivo enak interes po participaciji kot starejši kolegi. Prav tako je med mladoletnimi volivci razvidna enaka stopnja nevolilne politične participacije. Nekoliko nižje je pri mladoletnih volivcih politično znanje, kar bi lahko bilo posledica tega, da mladi volivci nimajo izkušenj z razločevanjem med levimi in desnimi strankami (prav tako, 376). Medtem pa na drugi strani Chan in Clayton (2006, 542-544) ugotavljata ravno nasprotno: da mladi stari 16 in 17 let ne izkazujejo nobenega interesa v politiko, vendar pa hkrati ugotavljata, da ti isti 16- in 17- letniki v starosti 26 in 27 let razvijejo večji interes za politiko (v primerjavi z relativno linearnim naraščanjem interesa skozi leta je v tem obdobju opazen največji preskok).

Slika 5.1: Prikaz rezultatov za izbrane merjene spremenljivke: interes, znanje in nevolilna participacije

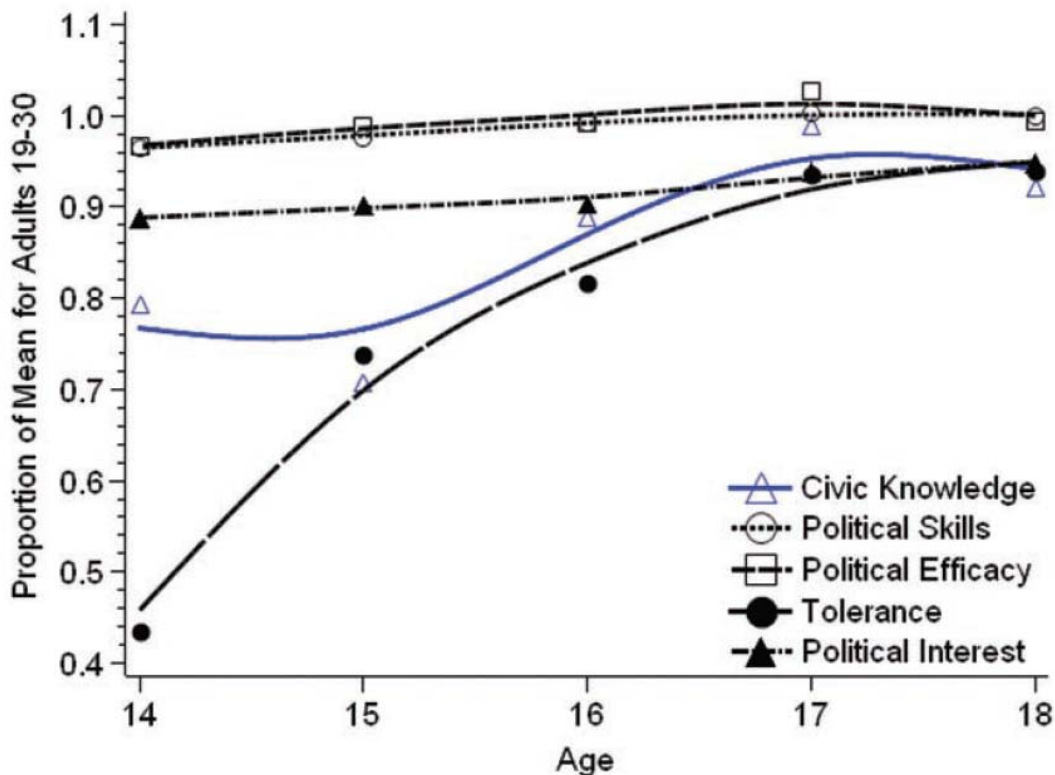

Vir: Wagner in drugi (2012, 375–377).

Poleg motivacije in »sposobnosti« je Wagner s kolegi preverjal tudi zaupanje v politične institucije, kjer se je izkazalo, da mladoletni volivci izkazujejo izrazito večje zaupanje kot ostali mladi volivci. Wagner in drugi (2012, 381) so skozi svojo raziskavo tako prišli do zaključka, da nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice nima negativnega učinka na legitimnost demokratičnega vnosa (inputa) in na kvaliteto demokratičnega odločanja. Nasprotno tem ugotovitvam so ugotovitve v raziskavi, ki sta jo izvedla Chan in Clayton (2006, 552-553), ki v razpravi kot ključen dejavnik pri odločanju o nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice izpostavljata politično zrelost, ki jo mladoletnim volivcem primanjkuje v primerjavi s starejšimi volivci: neprimerno velik delež 16 in 17 letnikov ni interesiran za politiko; mladoletni volivci izkazujejo izrazito ne podporo političnim strankam; so manj podučeni o političnih dejstvih; in njihov odnos je manj konsistenten in stabilen skozi čas.

Ker se ugotovitve med raziskavami razlikujejo, se nam postavlja legitimno vprašanje, zakaj je temu tako. Kot smo ugotovili in izpostavili že zgoraj, je razlika v tem, da je v Avstriji starostna meja za pridobitev volilne pravice že znižana na 16 let, medtem ko v Veliki Britaniji ni. Da bi preverili, kje nastane ta razlika med raziskavami, bomo pogledali na primer Norveške, ki je izvedla poskusno nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice v izbranih občinah za lokalne volitve (Bergh 2013). Bergh (prav tako, 95–98) se je v članku spraševal ravno na vprašanje ali volilna pravica vpliva na politično zrelost 16 in 17 letnikov: iz rezultatov, do katerih je prišel, lahko ugotovimo, da do določene mere pritruje vsem do zdaj navedenim ugotovitvam: mladi, ki jim je podeljena volilna pravica, izkazujejo večjo zrelost kot tistim, ki jim je ta pravica prikrajšana, in mladoletni volivci so manj zreli kot starejši volivci.

Slika 5.2: Razmerje rezultatov mladoletnikov in rezultatov odraslih v starostni skupini 19-30 let na izbranih kategorijah (državljsko znanje, politična znanja, politična učinkovitost, tolerantnost in politični interes)

Vir: Hart in Atkins (2011, 213).

Podobno raziskavo o potrebni zrelosti mladoletnikov za pridobitev volilne pravice sta naredila tudi Hart in Atkins (2011), vendar na primeru mladih v Združenih državah Amerike. Rezultati, do katerih sta prišla, in ki so prikazani na sliki 5.2, kažejo, da so 16-letniki na isti ali vsaj blizu ravni zrelosti kot odrasli.

Hart in Atkins (2011, 212–213) tako ugotavljata, da 16 letniki so pripravljeni na odgovorno glasovanje ne volitvah. Na osnovi merjenja državljskega znanja, političnega znanja, politične učinkovitosti in tolerance so 16 letniki v povprečju dosegli podobno rezultate kot odrasli; še več, medtem ko obstaja dokaz o hitrem razvoju na nekaterih od teh področij do 16 leta, je moč ugotoviti, da je razvoj po 16. letu relativno počasen (prav tako, 213). Na podlagi teh rezultatov ni razloga, zakaj bi imeli volilno pravico 18-letniki, 16-letniki pa ne.

6 Nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice v tujini

Volilna pravica se je v preteklosti že večkrat nižala, kakor se je širil tudi krog volilnih upravičencev, vendar pa danes težko najdemo tiste države, ki so volilno pravico znižale pod 18 let, ki je postala univerzalna meja za prejem volilne pravice hkrati pa tudi psihološka meja, pod katero se nihče ne upa spustiti. Če pogledamo čez meje v tujino lahko tako najdemo zgolj peščico takšnih držav, ki so si upale premagati to psihološko mejo. Med njimi so recimo Kuba, Brazilija, Argentina, Nikaragve, Ekvador, Vzhodni Timor, Indonezija, Severna Koreja, Sejšeli, Sudan in Avstrija, kjer volijo mlajši od osemnajst let na nacionalnih volitvah (Brezovar 2013a, 18). V Evropi je tako samo Avstrija tista, ki je znižala starostno mejo za pridobitev volilne pravice na 16 let za vse volitve, vendar pa je v Evropi še Nemčija tista, kjer je pet dežel znižalo starostno mejo na 16 let in en švicarski kanton za regijske in lokalne volitve (prav tam).

6.1 Avstrija

Na mestu je, da podrobneje pogledamo ureditev v Avstriji, ki je edina evropska država, ki je znižala starostno mejo za pridobitev volilne pravice na 16 let za vse vrste volitev. Pomemben mejnik v Avstriji so tako predstavljale volitve leta 2006, ko sta dve največji stranki postali socialni demokrati z 68 sedeži in konservativci s 66 sedeži v parlamentu. Takrat sta se stranki zaradi težav s tvorjenjem koalicije bili primorani dogovoriti o bilateralnem sodelovanju in tvorjenju koalicije, ki je potrebovala kar nekaj časa, da je nastala. Koalicijska pogodba, ki je bila predstavljena januarja naslednje leto, je obsegala 168 strani, v katerih je bil sklenjen tudi sporazum o reformi volilnega sistema, kjer sta se obe strani dogovorili o nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice na 16 let (Wintersberger 2009, 8-9). Projekt so poimenovali vote16+.

Kar se tiče projekta vote16+, je bilo predvideno, da se izvajanje reforme izpelje čim prej. Vlada je v parlament predložila predlog reforme volilnega sistema, kjer je bil tudi sprejet. V skladu s sprejeto zakonodajo je vsaka oseba z avstrijskim državljanstvom, ki je dopolnila starost 16 let, pridobila pravico, da sodeluje na vseh državnih volitvah, zlasti na volitvah v evropski in avstrijski parlament kot tudi na predsedniških volitvah in na nacionalnih referendumih. Glede pokrajinskih in lokalnih volitev pristojnosti zvezna

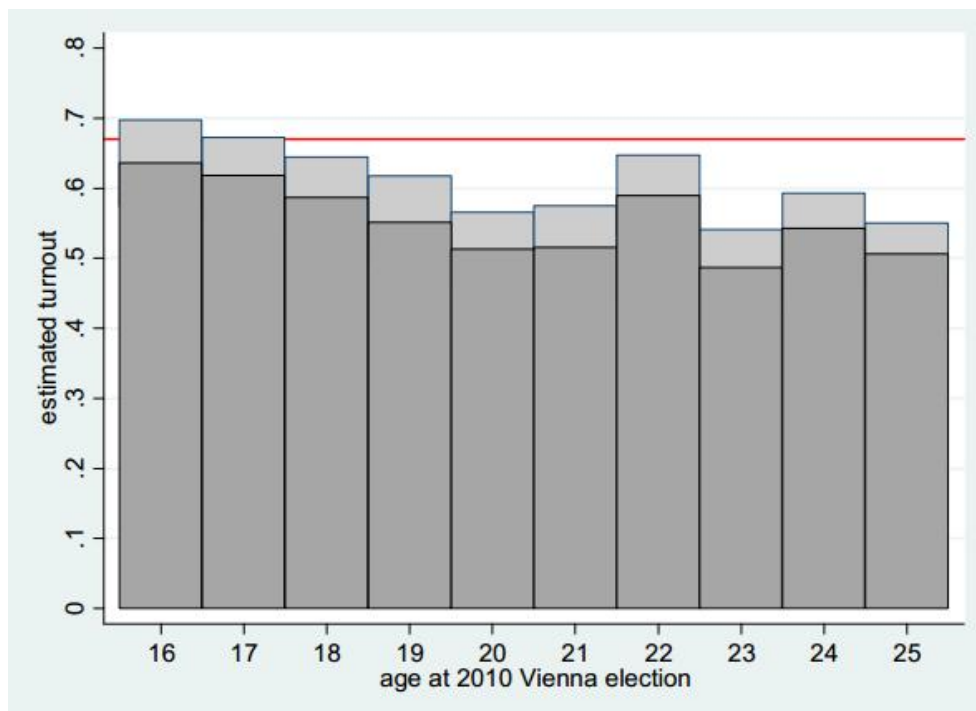
zakonodaja prenaša načeloma v pristojnost deželnih parlamentov, vendar pa je bilo v ustavo zapisano, da deželni predpisi ne smejo biti bolj omejevalni kot tisti na zvezni ravni (Wintersberger 2009, 8-9). Ko je avstrijski parlament po razpravi, kjer se niso prerekali o tem, ali je nižanje starostne meje smiselno ali ne, ampak kdo je bil prvi predlagatelj in zakaj še tega niso sprejeli, prižgal zeleno luč in »sprejel spremembe ustave, so bile slednje junija 2007 objavljene v avstrijskem uradnem listu. Potrebna je bila tudi predhodna oziroma sočasna uskladitev zakonodaje in sprejem sprememb avstrijskega Zakona o volilni pravici in še nekaterih zakonov, ki so urejali vprašanje volitev, referendumov, ljudske iniciative ipd.« (Brezovar 2013a, 19). Avstrijci so s to reformo tako pridobili aktivno volilno pravico pri šestnajstih letih, medtem ko pasivno volilno pravico pridobijo pri osemnajstih letih (Zeglovits in Schwarzer 2009, 2).

Na primeru Avstrije lahko preverjamo vse argumente, ki se pojavljajo za in proti nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice. Ker smo večino že obravnavali v preteklih poglavjih, je na mestu, da na primeru Avstrije pogledamo, kaj se je na volitvah, kjer so imeli volilno pravico mladoletni volivci, dogajalo z volilno udeležbo, ki se jo večkrat uporabi kot argument proti, saj naj bi se mladi volivci v manjši meri udeleževali volitev in se s tem manjša legitimnost odločitev. Zaradi težav pri zbiranju podatkov o volilni udeležbi glede na starost bomo uporabili podatke, ki so bili pridobljeni preko raziskave javnega mnenja oziroma preko anketiranja volivcev (Zeglovits in Schwarzer 2009, 4). Iz podatkov, ki so na voljo za regionalne volitve z Dunaja, je izračunana volilna udeležba med 16 in 17 letniki na podlagi realnih podatkov 59 % (+/- 1,7 %), ki se bistveno ne razlikuje od splošne volilne udeležbe, ki je znašala 61 % (prav tako, 7). Volilno udeležbo na zveznih volitvah leta 2008 je mogoče oceniti le s pomočjo telefonske ankete. Manj kot 15 % vprašanih 16-18 letnikov je javno izjavilo, da se volitev niso udeležili. Poročana volilna udeležba je tako 86 %, kar je verjetno previsoko. Toda razporeditev po strankah je stopnja volilne udeležbe 66 % (od vseh oseb v raziskavi), ki je podoben objavljenim deležem odločenih volivcev in je najverjetneje prenizka. Zato lahko sklepamo, da je volilna udeležba nekje okoli 76 % (povprečje med 86 in 66), ki je spet v območju skupne udeležbe (78,8 %) (prav tako, 7-8).

Iz rezultatov lahko razberemo, da volilna udeležba med 16 in 17 letniki ni bistveno nižja od splošne udeležbe, še posebej se ne razlikuje od ostalih mladih volivcev, ampak je povsem primerljiva, iz česar gre sklepati, da nižanje starostne meje bistveno ne vpliva na volilno udeležbo.

Za dodatno ilustracijo prilagam še graf (slika 6.1), ki je bil napravljen v okviru analize, opravljene na podlagi volitev na Dunaju leta 2010 in prikazuje volilno udeležbo po posamezni starostni skupini mladih volivcev v primerjavi s splošno volilno udeležbo, ki je znašala 67,6 %.

Slika 6.1: Volilna udeležba na Dunaju leta 2010 po starostnih skupinah mladih volivcev v primerjavi s splošno volilno udeležbo

Vir: Zeglovits (2011, 12).

Z grafa na sliki 6.1 lahko razberemo več stvari: da je volilna udeležba med mladimi volivci znatno nižja od splošne volilne udeležbe; da je volilna udeležba 16 in 17 letnikov zgolj za malenkost nižja od splošne volilne udeležbe; in da je volilna udeležba 16 in 17 letnikov bistveno višja od 18 letnikov in vseh ostalih starostnih skupin med mladimi volivci. Če primerjamo starostni skupini 16–17 let in 18–20 let lahko ugotovimo, da je volilna udeležba tistih, ki glasujejo prvič, višja med 16 in 17 letniki kot med starejšimi mladimi volivci.

Glede na ugotovitev, da je med 16 in 17 letniki višja udeležba na prvih volitvah kot pri ostalih volivcih, je primerno ugotoviti, ali se ta delež volilne udeležbe glede na ugotovitve iz teorije prenese tudi na drugo udeležbo na volitvah in vsako nadaljnjo. V tabeli 6.1 so prikazani ločeni deleži volilne udeležbe na deželnih volitvah na Dunaju leta 2010 tistih, ki so se drugič udeležili volitev. Iz tabele lahko razberemo, da je delež volilne udeležbe višji med

tistimi, ki so se prvih volitev udeležili pri 16 ali 17 letih, kot pri tistih, ki so se volitev prvič udeležili v letih od 18 do 20.

Tabela 6.1: Volilna udeležba volivcev, ki so se drugič udeležili volitev (deželne volitve na Dunaju leta 2010)

	Maksimalna volilna udeležba	Minimalna volilna udeležba	Ocenjena volilna udeležba
22 letni volivci (16 ali 17 let stari leta 2005)	61,4 %	49,3 %	59,0 %
Od 23 do 25 let stari volivci (18 – 20 let stari leta 2005)	53,4 %	42,2 %	51,1 %
Skupaj (drugič udeleženi volitev)	55,3 %	43,8 %	53,0 %

Vir: Zeglovits (2011, 15).

7 Sklep

Politična participacija mladih je pomembno vprašanje, s katerim se ne ukvarja zgolj stroka, ampak v zadnjem času vse bolj tudi politika, ki se zaveda, da z vse nižjo participacijo volivcev na volitvah – še posebej je ta udeležba nizka med mladimi – vpliva na legitimnost njihove izvolitve in posledično na legitimnost njihovih odločitev in demokratičnega sistema. Brezovšek je zapisal, da »zelo malo ljudi misli, da je politična participacija slaba stvar. Mnogi jo priporočajo kot enega od dejavnikov uspešnosti (zahodnih) demokratičnih sistemov: zadovoljstvo s sistemom je zadovoljstvo s stopnjo in naravo participacije v njem« (Brezovšek 1995, 203). Še posebej zaradi zavedanja slednjega med vsemi vzbuja dvome v zadovoljstvo nad sistemom.

V diplomskem delu se nisem usmeril na splošno o participaciji mladih, ampak sem pod drobnogled vzel volilno participacijo mladih, in sicer vprašanje nižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice, ki se v zadnjem času v nekaterih državah že pojavlja na političnem dnevnem redu, zagotovo pa se bo prihodnje ta tema odprla verjetno vsaj v večini zahodnih demokracij. Skozi diplomsko delo sem tako poskušal odgovoriti na raziskovalni vprašanji, ki sem si ju postavil uvodoma.

Kot prvo raziskovalno vprašanje sem si postavil: »Ali je zakonska ureditev nižanja starostne meje za pridobitev aktivne volilne pravice vplivala na volilno udeležbo v državah, ki so tovrstno zakonodajo sprejele?« S pomočjo tega raziskovalnega vprašanja sem preverjal, če nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice in s tem podelitev volilne pravice mladoletnim osebam vpliva na splošno udeležbo in na zanimanje za politiko med mladoletnimi osebami. Pri odgovarjanju na to vprašanje sem uporabil empirične podatke, ki so bili pridobljeni na primeru Republike Avstrije, ki že ima urejeno zakonodajo, po kateri majo vsi, ki so dopolnili 16 let, volilno pravico. Skozi podatke, ki sem jih predstavil, je bilo razvidno, da nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice vpliva na volilno udeležbo. O kako močnem vplivu govorimo, je težko oceniti, vendar je iz prikazanih rezultatov moč sklepati, da določen vpliv obstaja. 16 in 17 letni volivci so v skupini mladih volivcev tako izkazali najvišjo volilno udeležbo, ki je bila skoraj na meji splošne volilne udeležbe. Tako so se dejansko uresničile napovedi strokovnjakov, ki zatrjujejo, da se izkušnja voliti v času adolescence in času srednješolskega izobraževanja, ko mladi niso toliko obremenjeni in živijo v stabilnem okolju, veliko bolj vtisne v zavedanje in hitreje preraste v navado, kar se rezultira

v kasnejših zrelih letih. Ta hipoteza se je potrdila pri preverjanju volilne udeležbe pri mladih volivcih, ki so se na volitve odpravili drugič. Iz teh rezultatov je razvidno, da volivci, ki so prvič volili pri 16 in 17 letih na naslednjih volitvah participirajo v večji meri kot volivci, ki so se prvič na volitve odpravili po 18. letu. Splošna ocena nižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice in posledičen vpliv na volilno udeležbo je pozitivna, saj se je izkazalo, da zgodnejša udeležba na volitvah med mladimi spodbuja večjo participacijo. Še vedno je ta udeležba pod splošno volilno udeležbo, vendar pa je znatno višja kot povprečna volilna udeležba med mladimi. Pri tem vprašanju se moramo zavedati še tega, da mladi vse bolj posegajo po novih oblikah politične participacije in vse manj po klasičnih oblikah, kot so recimo volitve. To je bilo razvidno tudi iz preverjanja interesa za participacijo med mladimi, ki se je izkazal za primerljivega z odraslimi.

Kot naslednje raziskovalno vprašanje sem si postavil: »Ali sprememba zakonske ureditve, ki znižuje starostno mejo za pridobitev aktivne volilne pravice, vpliva na demokratičnost političnega sistema?« S pomočjo tega raziskovalnega vprašanja sem raziskoval vpliv na kvaliteto demokracije oziroma demokratičnega sistema, če se starostna meja za pridobitev volilne pravice zniža. Demokratično legitimnost demokratičnega sistema sem preverjal preko legitimnosti inputa, kot sem to opredelil v začetku diplomskega dela. Pri tem raziskovalnem vprašanju sem skozi diplomsko delo vzel v obzir vse argumente, ki so jih predstavili zagovorniki in nasprotniki nižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice. Še posebej je bilo pri odgovarjanju na to vprašanje pomembno preverjanje »sposobnosti« mladih volivcev za udeležbo na volitvah. Kot je bilo predstavljeno in ugotovljeno skozi diplomsko delo, je jasno, da so si stališča o zrelosti, znanju, motivaciji ipd. mladoletnih volivcev med stroko in tudi politiko različna. V analizi sem tako soočil različne poglede in ugotovitve, na podlagi katerih lahko sklepam, da mladi so dovolj »sposobni« za udeležbo na volitvah. Če sodimo njihovo motivacijo, interes, znanje in doslednost, lahko ocenimo, da posedujejo zadostno »količino« naštetega, da lahko odgovorno oddajo svoj glas in izrazijo svojo voljo, ki ni volja drugega, kar je pomembno in na kar sem gledal pri odgovarjanju na to vprašanje. Če mladi ne bi bili dovolj motivirani in informirani o politiki, bi jih odrasli lahko zlorabili, tako pa mladi izkazujejo interes do lastnega odločanja. Pomembno je namreč, da se v politiko vnaša tudi volja tistega dela prebivalcev, ki je praktično diskvalificiran iz kroga odločanja. In to so tudi mladoletniki, ki jim ne dovolimo izražati njihove volje. Za volilno pravico velja, da je enaka in splošna. Z nižanjem starostne meje za pridobitev le-te ne bomo ogrozili nikogar, kvečjemu bomo volilno pravico napravili še bolj splošno s širjenjem kroga volilnih

upravičencev, hkrati pa bo volilna pravica zaradi »sposobnosti« mladih, ki smo jo raziskovali ostala enaka. Seveda pa ne smemo pozabiti omeniti še ostalih dejavnikov, ki bodo vplivali na demokratično legitimnost političnega sistema, ki jih bo s sabo prineslo nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice. Z nižanjem bomo tako pripomogli k medgeneracijskemu ravnotežju in večji družbeni koheziji, saj se bo glas mladih okrepil in pripomogel k večjemu upoštevanju vprašanj mladih ter k osvežitvi politike.

Skozi diplomsko delo tako nisem prišel do ugotovitve, ki bi kakor koli zavračala odločitev o nižanju starostne meje za pridobitev volilne pravice. Če gledamo skozi zgodovino, lahko vidimo, da se je krog upravičencev ves čas širil in se nazadnje ustavil pri volilni pravici za vse državljane, ki dopolnijo 18 let (v večini držav). Čas je, da gremo korak naprej in ponovno odpremo vrata možnosti širitve kroga demokracije.

Pridružujem se vprašanju, ki ga je postavil že Ciril Ribičič, in na katerega moramo skupaj poiskati odgovor, ki morda tiči prav v tem, da damo mladim več glasu: »Ali je prav, da o usodi dolgoročnih reform soodločajo mladi, ki jih bodo živeli in neposredno občutili na svoji koži, ne pa očetje in dedi v njihovem imenu?« (Ribičič 2011).

8 Literatura

Bergh, Johannes. 2013. Does voting rights affect the political maturity of 16- and 17-year-olds? Findings from the 2011 Norwegian voting-age trial. *Electoral Studies* (32): 90–100.

Brezovar, Nejc. 2013a. (U)pravič(e)nost znižanja starostne meje za pridobitev volilne pravice. *Pravnik : revija za pravno teorijo in prakso* 68 (5–6): objavljeno v septembru.

Brezovar, Nejc. 2013b. Volilna pravica kot privilegij starejših? *Pravna praksa* 32 (24–25): 13-14.

Brezovšek, Marjan. 1995. Politična participacija. *Teorija in praksa* 33 (3–4): 199–211.

Commission of the European Communities. 2009. *Youth – Investing and Empowering: EU Youth Report*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/youth/documents/youth_report_final.pdf (19. julij 2013).

Chan, Tak Wing, Matthew Clayton. 2006. Should the Voting Age be Lowered to Sixteen? Normative and Empirical Considerations. *Political Studies* 54 (3): 533–558.

Council of Europe. 2003. *Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life*. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Coe_youth/Participation/COE_charter_participation_en.pdf (12. julij 2013).

Council of Europe, Directorate of Youth and Sport. 2008. »Have your say!« *Manual on the revised European Charter of the Participation of Young People in Local and Regional Life*. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Publications/Have_your_say_en.pdf (12. julij 2013).

Council of Europe. 2011. *Expansion of democracy by lowering the voting age to 16*, 1826. Dostopno prek: <http://www.assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=13110&Language=EN> (18. julij 2013).

Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.

Deželan, Tomaž. 2013. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 14. avgust.

Hart, Daniel, Robert Atkins. 2011. American Sixteen- and Seventeen-Year Olds Are Ready to Vote. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 633 (1): 201–222.

Konvencija o otrokovih pravicah. 1989. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105> (16. julij 2013).

Lavrič, Miran, Sergej Flere, Marina Tavčar Krajnc, Rudi Klanjšek, Bojan Musil, Andrej Naterer, Andrej Kirbiš, Marko Divjak in Petra Lešek. 2011. *Mladina 2011: Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino.

Milbrath, Lester W. 1972. *Political participation*. Chicago: Rand McNally & Company.

Nastran Ule, Mirjana. 1996. *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ribičič, Ciril. 2011. *Z nujnimi spremembami ustave do boljše demokracije*. Dostopno prek: <http://www.pogledi.si/druzba/z-nujnimi-spremembami-ustave-do-boljse-demokracije> (26. julij 2013).

Ribičič, Ciril. 2013. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 30. julij.

Splošna deklaracija človekovih pravic. 1948. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/#c66> (2. avgust 2013).

Statistični urad Republike Slovenije. 2009. *Mladi v Sloveniji*. Dostopno prek: <https://www.stat.si/doc/pub/mladi2009-SLO.pdf> (18. julij 2013).

Youth Forum Jeunesse. 2006. *Resolucija o znižanju starostne meje za udeležbe na volitvah na 16 let*, 0367-06-FINAL COMEM.

Wagner, Markus, David Johann in Sylvia Kritzinger. 2012. Voting at 16: Turnout and the quality of vote choice. *Electoral Studies* 31 (2): 372–383.

Wintersberger, Helmut. 2009. *Voting Age 16 – The Austrian Electoral Reform 2007*. Ljubljana: gradivo delovne skupine Mladinskega sveta Slovenije.

Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS). Ur. l. RS 42/2010 (28. maj 2010).

Zeglovits, Eva, Steve Schwarzer. 2009. *Lowering voting age in Austria – evaluation of accompanying campaigns for 16–18 year olds*. Ljubljana: gradivo delovne skupine Mladinskega sveta Slovenije.

Zeglovits, Eva. 2011. *Votes at 16: Turnout of the Youngest Voters – Evidence from Austria*. Dostopno prek: http://www.oegpw.at/tagung2011/papers/1C_Zeglovits.pdf (25. julij 2013).